

Empatik Eğilim, Özgeci Davranış ve Kan Bağışı / *Empathy Tendency, Altruistic Behavior and Blood Donation*

Sebahat ATEŞ¹, Bektaş TOPÇU², Ayşe YAZICI³, Aslıhan ÖZPAY⁴

1. Üsküdar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, sebahat.ates@uskudar.edu.tr
2. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi, bektas.topcu_@istanbul.edu.tr
3. Avicenna Kartal Hastanesi, ayse--yazici@hotmail.com
4. Sancaktepe Prof. Dr. İlhan Varank Eğitim Araştırma Hastanesi, asliozpay@hotmail.com

Gönderim Tarihi | Received: 08.06.2020, Kabul Tarihi | Accepted: 06.03.2022, Yayımlanma Tarihi | Date of Issue: 01.04.2023, DOI: <https://www.doi.org/10.25279/sak.747430>

Atıf | Reference: ATEŞ, S., TOPÇU, B., ÖZPAY, A., YAZICI, A. (2023). Empatik Eğilim, Özgeci Davranış ve Kan Bağışı. Sağlık Akademisi Kastamonu (SAK), 8(1), s.55-67

ÖZ

Giriş: Kan ve kan ürünü transfüzyonu her yıl milyonlarca insanın hayatının kurtarılmasını sağlarken, birçok ülke yeterli kan tedarik etme zorluğuyla karşı karşıyadır. **Amaç:** Bu çalışma öğrencilerin özgeci tutum ve empatik eğilim düzeylerinin kan verme davranışını farklılaştırıp farklılaştırmadığının belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. **Gereç ve Yöntem:** Araştırmanın evrenini özel bir üniversitenin Hemşirelik Yüksekokulu'nda öğrenim gören 2., 3. ve 4. sınıf öğrencileri oluştururken, örneklemi araştırmaya katılmayı kabul eden 258 öğrenci oluşturdu. Birinci sınıf öğrencilerinin büyük bir kısmı 18 yaş altında olduğu için çalışma kapsamına alınmadı. Araştırmada veri toplama aracı olarak Empatik Eğilim Ölçeği ve Özgecilik Ölçeği kullanıldı. Çalışma için üniversitenin Etik Kurulu'ndan onay ve ilgili kurumdan gerekli izin yazısı alındı. **Bulgular:** Öğrencilerin sadece %27.8'inin (n:74) kan bağışı yaptığı saptandı. Bu çalışmada kan verme deneyimi olan ve olmayan öğrencilerin bağışçılık alt boyut puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktu. Bununla birlikte yardım etme alt boyut puanları arasında fark bulunmaktaydı (p=0.02). Kan verme sayısına göre özgecilik ölçeği genel ve alt boyut puanları ve empatik eğilim ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmadı. **Sonuç ve öneriler:** Kan bağışı yapmak için empati ve özgeci tutumun tek başına motive edici faktörler olmadığı saptandı. Kan bağışı ile ilgili olarak, özellikle sağlık alanlarında tüm öğrencilerin bilgi ve tutumlarının değerlendirilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Empati, Hemşirelik, Kan bağışı, Özgecilik.*

Abstract

Introduction: While blood and blood product transfusion ensures the saving of millions of people every year, many countries face the difficulty of supplying sufficient blood. **Purpose:** This study was carried out to determine whether the altruistic attitude and empathic

tendency levels of the students differentiate their blood donation behavior. Material and Methods: The population of the study consisted of 2nd, 3rd and 4th grade students at the Nursing School of a private university, and the sample consisted of 258 students who agreed to participate in the study. Since most of the first year students were under the age of 18, they were not included in the study. In the research, "Empatical Tendency Scale and Altruism Scale" are used as data collection tools. Required permissions are taken from the ethics committee of the university and other related directorates. Results: Only 27.8% (n:74) of the participant students are blood donator. In this research, there was no statistically significant difference between the donation sub-dimension scores of the students with and without blood donation experience. But, there was an important difference between the helping sub-dimension points ($p=0.02$). There was no statistically significant difference between the donation sub-dimension scores of the students with and without blood donation experience. Conclusion and suggestions: It was found that empathy and altruistic attitude alone were not motivating factors for blood donation. It is necessary to evaluate the knowledge and attitudes of all students, especially in the fields of health, regarding blood donation.

Keywords: *Empathy, Nursing, Blood donation, Altruism.*

1. Giriş

Kan ve kan ürünleri transfüzyonu, her yıl milyonlarca insanın hayatının kurtarılmasını sağlarken; hastaların daha uzun süre ve daha yüksek bir yaşam kalitesi ile yaşamasına yardımcı olmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) kanın hem planlı tedaviler hem de acil müdahaleler için önemli bir kaynak olduğuna vurgu yapmaktadır (WHO, 2010). Karmaşık tıbbi ve cerrahi prosedürler ve acil durumlarda (doğal afetler, kazalar, silahlı çatışmalar, vb.) yaralıların tedavisi için hayati önem taşımaktadır (WHO, 2017). Kanın tedarik edilebilmesi ise ancak gönüllü, ücretsiz kan bağışçıları tarafından düzenli bağışlarla sağlanabilir (WHO, 2018). Fakat Dünya Sağlık Örgütü birçok ülkenin yeterli kan temin etme zorluğuyla karşı karşıya bulunduğunu bildirmektedir (WHO, 2018).

Transfüzyon yapılması gereken hastalar, ihtiyaçlarını karşılamak ve mümkün olan en güvenli kanı almak hakkına sahiptir (WHO, 2010). Bununla birlikte, birçok hasta güvenli kan transfüzyonuna erişemedikleri için hala gereksiz yere ölmekte veya acı çekmektedir (WHO, 2010). Transfüzyonun gerçekleştirildiği tüm sağlık tesislerinde güvenli kan ve kan ürünlerinin zamanında bulunabilirliği esastır, ancak birçok gelişmekte olan ve geçiş ülkesinde kan ihtiyacı ile kan bağışları arasında yaygın bir eksiklik vardır (WHO, 2010). Dünya Sağlık Örgütü, dünya genelinde toplanan 117,4 milyon kan bağışının % 42'sinin dünya nüfusunun % 16'sına sahip olan yüksek gelirli ülkelerden elde edildiğini bildirmektedir (WHO, 2017). 1000 kişiden oluşan örnekleme dayanarak yapılan raporlamada, yüksek gelirli ülkelerde kan bağışı oranının 32.6, üst-orta gelirli ülkelerde 15.1, düşük-orta gelirli ülkelerde 8.1, düşük gelirli ülkelerde ise 4.4 olduğu belirtilmektedir (WHO, 2017). Türk Kızılayı Kan Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Türkiye de kan bağışı sayısının 2019 yılı için 2 milyon 809 bin 237 ünite olduğu ve bu sayının ülkemizdeki kan ihtiyacının %90'ını karşılayabildiği belirtmektedir (Türk Kızılayı Kan Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2019). Aynı raporda Türk Kızılay'ı Kan Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün planlama ve çalışmalarının, birkaç yıl içinde ülkemizin yıllık toplam kan ihtiyacının tamamının, gönüllü bağışlardan sağlanması hedefine yönelik olduğu bildirilmektedir (Türk Kızılay'ı Kan Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2019). Bu veri ülkemizdeki

gönüllü ve düzenli kan bağışçılarının sayısının artırılmasının önemini ortaya koymaktadır. Bu nedenle kan bağışını etkileyen faktörlerin ortaya konması ve bağış sayısını artıran faktörlerin belirlenerek bağış motivasyonunun artırılması gerekmektedir. Kan bağışçılarında; 18-65 yaş aralığında olma, kronik hastalığı olmama, vital bulguların belirli aralıkta olması (nabız; düzenli ve 50–100/dk arasında, vücut sıcaklığı; en çok 37.5°C, kan basıncı; Sistolik basınç: en az 90 mmHg, en çok 180 mmHg, Diastolik basınç; en az 60 mmHg, en çok 100 mmHg) gibi özelliklerin arandığı dikkate alındığında (Türk Kızılay'ı Kan Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2015) bu çalışmanın örneklemini de oluşturan üniversite öğrencilerinin yani genç nüfusun motivasyonu ile ilişkili faktörlerin ortaya konmasının önemi aşikar hale gelmektedir.

Etkili şekilde bağış toplayabilmek, bağışçı motivasyonlarının doğru bir şekilde anlaşılmasını gerektirir. İtalya'da 895 kan bağışçısı kan bağışlamalarının nedenlerini "başkalarına yardım etmek" (% 56), "ailenin / arkadaşların etkisi" (% 22) ve "sosyal/ahlaki yükümlülük" (% 11.2) olarak bildirmişlerdir (Bani ve Strepparava, 2011). Başka bir çalışmada ise katılımcılar ilk kez kan verme nedenleri olarak arkadaşın etkisi (bağışçıların%47.2'si) ve medya yoluyla yapılan talepleri (bağışçıların %23.5'i) göstermişlerdir. Özgecilik ve sosyal sorumluluğun ise kan bağışını devam ettiren faktörler olduğu ve düzenli kan bağışçısı olmanın önündeki en yaygın engellerin tembellik (% 19.1) ve iğne korkusu (% 10.5) olduğunu bildirmişlerdir (Sojka ve Sojka, 2007).

Yapılan bazı çalışmalarda özgecilik ve empati becerilerinin maddi- manevi bağış yapma konusunda bireyleri motive ettiği rapor edilmektedir (Khalil, 2004). Özgecilik başkalarının yararını kendi yararı kadar gözetme veya diğer insanlara maddi veya manevi kişisel çıkar gözetmeksizin yararlı olmaya çalışma ve bencillik karşıtı hareketlerde bulunma olarak ifade edilmektedir (Khalil, 2004). Özgecilik, başkalarının refahı ile ilgili özverili bir davranış olarak kabul edilmektedir (Athew ve diğerleri, 2016). Dünyada insanlar da dahil olmak üzere çeşitli türlerin hayatta kalmasının büyük ölçüde üyelerin özgeciliğine bağlı olduğu bildirilmektedir (Athew ve diğerleri, 2016). Özellikle ücret karşılığı olmayan gönüllü kan bağışlarının önemi göz önünde bulundurulduğunda özgeci tutum daha fazla önem arz eder hale gelmektedir. Empati, başkalarının duygularını, bu duyguların nedenlerini tanımak ve bir bireyin parçası olmaksızın bireyin duygusal deneyimlerine katılabilmek demektir (Pedersen, 2008). Empati, tüm insanların yaşamlarını sürdürebilmeleri ve devam edebilmeleri için geliştirmeleri gereken önemli bir yetenektir (Pedersen, 2008). Empati ve özgecilik hipotezi, bağış sürecinde empatik kaygıyla hareket eden bireylerin ihtiyaç sahibini anlamaya yöneldiğini ve onun yaşam kalitesini artırmayı amaçladığını ileri sürmektedir (Torlak ve Tiltay, 2015). Özgecilik ve empati motivasyonlarının bu eylemlerin gerçekleştirilmesinde yakın ilişki içerisinde olduğu bildirilmektedir (Torlak ve Tiltay, 2015).

Kan bağışçılarının çoğunun, özgecilik tutumları, empati eğilimleri ve sosyal sorumluluk düzeyleri yüksek olan kişiler olduğu bazı çalışmalarda bildirilmiştir (Steele ve diğerleri, 2008). Ayrıca bağışların geleneksel olarak özgecil olarak görülen cömertlik eylemleri olduğu ve buna bağlı olarak kan ve organ bağışçılarını sağlamak ve elde tutmak için yapılan müdahalelerin özgeciliğe odaklandığı belirtilmektedir (Ferguson ve diğerleri, 2019).

Çalışmanın örneklemini oluşturan hemşirelik öğrencileri tüm sağlık profesyonelleri gibi kan bağışı yapma konusunda toplumun hem motivasyonunu artıracak hem de topluma örnek olacak kişilerdir. Bu nedenle hemşirelik öğrencilerinin kan bağışı motivasyonlarını artıracak faktörlerin belirlenmesi toplumunda kan bağışı yapmasını sağlamak açısından önemlidir. Bu

çalışmada öğrencilerin kan verme davranışlarının empatik eğilim ve özgeci tutum düzeylerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılmıştır.

2. Gereç ve Yöntemler

2.1 Araştırma Türü:

Bu çalışma öğrencilerin özgeci tutum ve empatik eğilim düzeylerinin kan verme davranışlarını farklılaştırıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla tanımlayıcı olarak yapılmıştır.

Araştırma soruları:

- Öğrencilerin sosyodemografik özelliklerine göre özgecilik ve empatik eğilim puanları farklılaşmakta mıdır?
- Öğrencilerin kan verme durumlarına göre özgecilik ve empatik eğilim puanları farklılaşmakta mıdır?

2.2 Araştırmanın Yeri ve Zamanı:

Çalışma, 20 Ocak- 10 Mart 2019 tarihleri arasında bir vakıf üniversitesinde gerçekleştirildi.

2.3 Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu'nda öğrenim gören 2., 3. ve 4. sınıf öğrencileri ve örneklemini ise araştırmaya katılmayı kabul eden 258 öğrenci oluşturdu. Çalışmada herhangi bir örnekleme yöntemine gidilmedi evrenin tümüne ulaşılmaya çalışıldı. Örneklemin temsil gücünün %95 olduğu belirlendi. Büyük bir kısmı 18 yaş altında olan birinci sınıf öğrencileri çalışma kapsamına alınmadı.

2.4 Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri araştırmacılar tarafından literatür doğrultusunda hazırlanmış olan, sosyodemografik özellikler ve kan verme durumu ile ilgili soruları içeren bilgi formu, Empatik Eğilim Ölçeği ve Özgecilik Ölçeği ile toplanmıştır.

Empatik Eğilim Ölçeği: Kişilerin günlük yaşamda empati kurma potansiyellerini ölçmek amacıyla Üstün Dökmen (1988) tarafından geliştirilen ölçek, beşli likert tipindedir (Dökmen, 1988). Sorular 1'den 5'e kadar puanlanmaktadır. Tamamen aykırı; 1 puan, oldukça aykırı; 2 puan, kararsızım; 3 puan, oldukça uygun; 4 puan, tamamen uygun; 5 puan olarak değerlendirilmektedir. 3, 6, 7, 8, 11, 12, 13 ve 15 numaralı sorular ters puanlanmaktadır. Ölçekten alınan minimum puan 20, maksimum puan ise 100'dür. Toplam puanın yüksek olması, empatik eğilimin yüksek olduğunu; düşük olması ise empatik eğilimin düşük olduğunu göstermektedir. Ölçeğin Cronbach's alfa katsayısı 0.82 olarak bildirilirken, bu çalışmadaki Cronbach's alfa katsayısı 0.44'dür.

Özgecilik Ölçeği: Tekeş ve Hasta tarafından Türkçe'ye uyarlanan ölçek, Rushton ve arkadaşları (1981) tarafından geliştirilmiştir (Tekes ve Hasta, 2015). 5'li likert tipinde "Hiçbir zaman", "nadiren", "arada sırada", "sıklıkla" ve "her zaman" şeklinde değerlendirilen 20

maddelik bir ölçektir. Ölçekten alınan minimum puan 20, maksimum puan ise 100'dür. Ölçek yardım etme ve bağışçılık alt boyutlarından oluşmaktadır. Ölçekte ters kodlanan soru bulunmamaktadır ve yüksek puanlar özgeciler düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. Mevcut çalışmada ölçeğin Cronbach Alfa değeri 0.90, bu çalışmadaki Cronbach's alfa katsayısı ise 0.87'dir.

2.5 Veri Toplama

Veriler araştırmacılar tarafından yüz yüze görüşülerek toplanmıştır.

2.6 Etik Hususlar

Çalışma için Maltepe Üniversitesi Etik Kurulu'ndan onay (17/01/2019 tarih ve 2019/01-04 nolu) ve çalışmanın yapılacağı kurumdan izin (43660838-605.01 sayılı) alınmıştır. Çalışmaya katılan öğrenciler bilgilendirilerek yazılı onamları alınmıştır. Ayrıca çalışmada Özgeciler Ölçeği'nin kullanılabilmesi için yazardan gerekli izin alınmıştır. Çalışma Helsinki Deklarasyonu'na uygun şekilde yürütülmüştür.

2.7. İstatistiksel Analiz

Kategorik değişkenler için betimleyici istatistikler frekans ve ilgili yüzde değerleriyle verilmiştir. Verilerin dağılımı her bir alt grup için Kolmogrov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testi ile incelenmiştir. Gruplar arası karşılaştırmalarda Mann-Whitney U testi ve Kruskal Wallis H testi kullanılmıştır. İki'den fazla grup karşılaştırmalarında uygulanan çoklu karşılaştırmalar Bonferroni düzeltmeli Mann-Whitney U testi ile yapılmıştır. Çalışmada anlamlılık düzeyi $\alpha=0.05$ olarak alınmış olup, istatistiksel analizler IBM © SPSS 22 programı kullanılarak yapılmıştır.

3. Bulgular

Öğrencilerinin %48.8'inin 21-22 yaş grubunda, %75.2'sinin kadın, %98.4'ünün bekar ve %66.3'ünün en uzun yaşadığı yerin şehir olduğu saptandı. Çalışmada %37.2 ile en fazla dördüncü sınıf öğrencisi bulunmakta idi. Öğrencilerin %71.3'ü daha önce hiç kan bağışı yapmadıklarını, daha önce kan bağışı yapanların %71.3'ü 1-4 kez kan bağışladıklarını ve %89.9'u kan bağışı yapmaya istekli olduklarını ifade etmişlerdir (Tablo 1) .

Tablo 1. Öğrencilerin Sosyo-Demografik ve Kan Verme Durumuna İlişkin Özelliklerinin Dağılımı

Sosyo-Demografik ve Kan Verme Durumuna İlişkin Özellikler		n	%
Yaş	18-20 yaş	72	27,9
	21-22 yaş	126	48,8
	23 ve üstü yaş	60	23,3
Sınıf	2. Sınıf	70	27,1
	3. Sınıf	92	35,7
	4. Sınıf	96	37,2
Cinsiyet	Kadın	194	75,2
	Erkek	64	24,8
Medeni Durum	Bekar	254	98,4
	Evli	4	1,6
En uzun yaşanılan yer	Köy/Kasaba	24	9,3
	İlçe	63	24,4
	Şehir	171	66,3

Daha önce kan bağışı yapma durumu	Evett	74	28,7
	Hayır	184	71,3
Kaç kez kan bağışı yaptığı	1-4 kez	65	87,7
	5 ve daha fazla	9	12,3
Kan bağışı yapmaya (ilk kez veya tekrar) istekli olma durumu	Evett	232	89,9
	Hayır	26	10,1

Yaş gruplarına göre özgecılık ve empati puanları değerdendirilmiş ve empatik eğilim ölçeğinin ($X^2=0.36$; $p=0.85$), özgecılık ölçeğinin yardım etme ($X^2=5.70$; $p=0.06$) ve bağışçılık ($X^2=3.44$; $p=0.17$) alt boyut puanları arasında farklılık görölmezken özgecılık ölçeğinin toplam puanlarının istatistiksel olarak farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($X^2=5.72$; $p=0.05$). Yapılan ileri analiz sonucunda farklılığın 21-22 yaşlarında olan öğrencilerin 23 ve üstü yaş grubundaki öğrencilerden aldıkları yüksek puandan kaynaklandığı saptanmıştır ($a>b$). Cinsiyete göre özgecılık ölçeği toplam ve alt boyut puanları arasında istatistiksel olarak fark bulunmadığı, bununla birlikte empatik eğilim puanlarının istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği saptandı ($p=0.001$). Kadınların empatik eğilim ölçeği puanlarının erkeklere göre daha yüksek olduğu belirlendi. Sınıf, en uzun yaşanan yer ve medeni durum değışkenlerine göre özgecılık ve empatik eğilim puanlarının farklılaşmadığı saptandı (Tablo 2).

Tablo 2. Öğrencilerin Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Özgecılık ve Empatik Eğilim Puanlarının Karşılaştırılması

		Özgecılık Ölçeği											Empatik Eğilim Ölçeği				
		Özgecılık Ölçeği Toplam Puan					Yardım Etme Boyutu			Bağışçılık Boyutu							
		Median	Çeyreklikler				Median	Çeyreklikler		Median	Çeyreklikler						
			5	0	5	75		5	0		5	25	0	75	25	0	5
Yaş	18-20 yaş	64,5 ^{a,b}	54,0	64,5	73,0	47,5	41,0	47,5	54,0	17,0	13,0	17,0	19,8	68,0	65,3	68,0	71,0
	21-22 yaş	66,0 ^a	59,0	66,0	75,0	50,0	43,7	50,0	55,0	17,0	15,0	17,0	20,0	69,0	64,8	69,0	72,0
	23 ve üstü yaş	61,0 ^b	55,0	61,0	70,7	46,5	41,0	46,5	52,7	16,0	13,0	16,0	19,0	68,0	65,0	68,0	71,0
	X^2	5,72					5,70			3,44			,36				
	p	0,05					0,06			0,17			0,85				
Sınıf	2. Sınıf	66,0	55,0	66,0	73,0	48,0	42,0	48,0	54,0	17,0	13,0	17,0	19,0	68,0	65,8	68,0	70,3
	3. Sınıf	65,0	57,2	65,0	73,0	49,5	43,0	49,5	54,0	17,0	14,0	17,0	20,0	69,5	64,3	69,5	73,0
	4. Sınıf	61,5	56,0	61,5	73,0	47,0	41,3	47,0	54,0	16,5	14,0	16,5	20,0	68,0	65,0	68,0	71,0
	X^2	,745					,832			,602			3,862				
	p	0,68					0,66			0,74			0,14				
Cinsiyet	Kadın	64,5	56,0	64,5	73,0	48,0	42,0	48,0	54,0	17,0	14,0	17,0	20,0	69,0	66,0	69,0	72,0
	Erkek	63,5	55,3	63,5	75,0	49,5	42,0	49,5	54,8	16,5	12,0	16,5	20,8	66,5	62,0	66,5	69,0
	U	6192,0					5881,0			5788,0			4152,0				
	P	0,97					0,53			0,41			0,001				
En uzun yaşanan yer	Köy/Kasaba	64,5	58,0	64,5	74,5	47,5	43,0	47,5	53,0	16,5	14,0	16,5	20,8	68,0	64,5	68,0	69,0
	İlçe	61,0	54,0	61,0	72,0	46,0	39,0	46,0	54,0	17,0	14,0	17,0	19,0	69,0	65,0	69,0	72,0
	Şehir	65,0	57,0	65,0	74,0	50,0	42,0	50,0	55,0	17,0	14,0	17,0	20,0	68,0	65,0	68,0	72,0
	H	2,837					3,656			,697			1,139				
	p	0,24					0,16			0,70			0,56				
Medeni Durum	Bekar	65,0	56,0	65,0	73,0	48,0	42,0	48,0	54,0	17,0	14,0	17,0	20,0	68,0	65,0	68,0	72,0
	Evlı	58,0	55,2	58,0	65,3	44,5	40,0	44,5	49,8	15,0	13,3	15,0	16,0	67,0	62,8	67,0	74,3
	U	352,5					368,0			335,0			470,0				
	P	0,29					0,34			0,24			0,79				

U: Mann Whitney U testi, X^2 : Kruskal Wallis H testi, ^{a,b}post hoc ikili Mann-Whitney analizleri; aynı üst simge harfine sahip olan gruplar birbirinden farklı değildir.

Daha önce kan bağışı yapan öğrencilerin özgecilik ölçeği toplam puan ($p=0.06$) ve bağışçılık boyutu puanlarının ($p=0.54$) arasında fark yokken, yardım etme alt boyut puanlarının farklılaştığı belirlendi ($p=0.002$). Kan bağışı yapan ve yapmayanların empatik eğilim puanları arasında farklılık yoktu ($p=0.91$). Kan verme sayısının özgecilik genel ve alt boyutlarından alınan puanları ve empatik eğilim ölçeği puanlarını farklılaştırmadığı, bununla birlikte kan bağışı yapmaya istekli olma durumunun empatik eğilim puanlarını farklılaştırdığı ($p=0.03$); istekli olan öğrencilerin empatik eğilim puanlarının olmayanlara göre daha yüksek olduğu görüldü (Tablo 3).

Tablo 3. Öğrencilerin Kan Bağışı Yapma Durumlarına Göre Özgecilik ve Empatik Eğilim Puanlarının Karşılaştırılması

		Özgecilik Ölçeği												Empatik Eğilim Ölçeği			
		Toplam Puan				Yardım Etme Boyutu				Bağışçılık Boyutu				M	Ç		
		M	Ç			M	Ç			M	Ç				M	Ç	
		25	50	75		25	50	75		25	50	75		25		50	75
Daha önce kan bağışı yapma durumu	Evete	66,5	57,8	66,5	76,3	50,0	43,8	50,0	57,0	17,0	14,0	17,0	21,0	68,0	65,0	68,0	71,3
	Hayır	63,0	55,0	63,0	72,0	47,0	41,0	47,0	53,0	17,0	14,0	17,0	20,0	68,0	65,0	68,0	72,0
	U	5803,5				5587,0				6483,5				6750,5			
	p	0,06				0,02				0,54				0,91			
Kaç kez kan bağışı yaptığı	1-4 kez	67,0	57,0	67,0	77,0	50,0	43,2	50,0	57,0	17,0	14,0	17,0	21,0	68,5	66,0	68,5	72,0
	5 ve üstü	66,0	60,5	66,0	73,5	50,0	45,5	50,0	56,5	17,0	14,0	17,0	20,0	68,0	64,0	68,0	69,5
	U	270,5				271,5				279,0				218,5			
	P	0,77				0,78				0,88				0,24			
Kan bağışı yapmaya (ilk kez veya tekrar) istekli olma durumu	Evete	64,0	56,0	64,0	73,0	48,0	42,0	48,0	54,0	17,0	14,0	17,0	20,0	68,5	65,0	68,5	72,0
	Hayır	65,5	54,0	65,5	73,5	49,0	42,0	49,0	54,3	16,5	12,0	16,5	20,0	66,0	59,5	66,0	71,3
	U	2987,0				2964,5				2930,5				2251,0			
	P	0,93				0,88				0,81				0,03			

U: Mann Whitney U testi, M: Median, Ç: Çeyreklikler

4. Tartışma

Çalışmada öğrencilerin özgecilik ölçeğinden aldıkları puanlarının cinsiyet, sınıf, en uzun yaşanan yer ve medeni durum değişkenlerine göre farklılaşmadığı belirlendi. Alhejaili ve diğerlerinin organ bağışçılığına ilişkin yapmış oldukları çalışmada kadınların erkeklere oranla özgecilik puanlarının anlamlı derecede yüksek olduğunu bildirmişlerdir (Alhejaili ve diğerleri, 2018). Bu çalışmada bizim çalışmamızdan farklı olarak örnekleme daha çok tıp ve eczacılık öğrencileri dahil edilirken, sadece %4.5'ini hemşirelik öğrencilerinin oluşturduğu ve örnekleme oluşturan kadın (%58.1) ve erkek sayıları (%41.9) birbirine oldukça yakın olduğu belirlenmiştir. Bu çalışmanın bulgularının bizim bulgularımızdan farklı olmasının gerekçeleri olarak bunlar gösterilebilir. Ekşi ve diğerlerinin yaptığı çalışmada da benzer şekilde cinsiyete göre özgecilik puanlarının farklılaştığı belirlenmiştir (Ekşi ve diğerleri, 2016). Bu çalışmada yaş gruplarına göre özgecilik puanlarının farklılaştığı; bu farkın 21-22 yaşlarında olan öğrencilerin 23 yaş ve üstünde olan öğrencilerden daha yüksek puan almalarından kaynaklandığı saptandı. Oktar'ın (2018) çalışmasında gruplar arasındaki fark istatistiksel

olarak anlamlı olmamakla birlikte çalışmamızın bulguları ile benzer şekilde 21-23 yaşları arasında olan üniversite öğrencilerinin özgecilik puanlarının 24 yaş ve üstünde olanlardan daha yüksek olduğu saptanmıştır. Ekşi ve diğerlerinin (2016) çalışmasında ise aksine 21 yaş altında ve üstünde olan öğrencilerin puan ortalamaları arasında farklılık olmadığı belirlenmiştir (Ekşi ve diğerleri, 2016). Arpacı ve Özmen'in (2014) çalışmasında hem cinsiyet hem de yaşa göre özgecilik puan ortalamalarının farklılık göstermediği rapor edilmiştir (Arpacı ve Özmen, 2014).

Öğrencilerin empatik eğilim ölçeğinden aldıkları puanların sınıf, en uzun yaşanan yer ve medeni durum değişkenlerine göre farklılaşmadığı, cinsiyet değişkenine göre ise empati puanlarının farklılaştığı belirlendi. Turan ve diğerlerinin yapmış olduğu çalışmada birinci ve ikinci sınıftaki hemşirelik öğrencilerinin empati düzeylerinin üçüncü ve dördüncü sınıftakilerden anlamlı düzeyde düşük olduğu saptanmıştır (Turan ve diğerleri, 2019). Bu bulgu lisans eğitimine paralel olarak empati becerisinin artacağı bilgisini yansıtmakla beraber (Dökmen, 1988) bizim çalışmamızda birinci sınıf öğrencilerinin araştırma kapsamına dahil edilmemesinden dolayı puanlar farklılaşmamış olabilir. Nunes ve diğerlerinin çalışmasında ise aksine, birinci akademik yılın başında ve sonunda beş sağlık bilimleri disiplinindeki öğrencilerin (özellikle diş hekimliği, hemşirelik ve tıp öğrencilerinde) ortalama empati puanlarında okul başlangıcından sonuna kadar istatistiksel olarak anlamlı bir azalma olduğu saptanmıştır (Nunes ve diğerleri, 2011). Turan ve diğerlerinin yaptığı çalışmada bizim çalışmamızdan farklı olarak empati beceri düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşmadığı rapor edilmiştir (Turan ve diğerleri, 2019). İster ve Altınbaş'ın (2016) çalışmasında kız öğrencilerin empatik eğilim ölçeğinden aldıkları ortalama puanın (69.3 ± 9.7) erkek öğrencilere göre (66.1 ± 11.2) anlamlı düzeyde yüksek olduğu ($p = 0.028$) raporlanmıştır (İster ve Altınbaş, 2016). Yiğitbaş ve diğerlerinin çalışmasında bir devlet üniversitesinin sağlık eğitimi verilen bölümlerinde okuyan kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre empatik eğilim puanlarının daha yüksek olduğu bildirilmektedir (Yiğitbaş ve diğerleri, 2013). Bu çalışmalara ait sonuçlar bizim bulgumuz ile benzerlik göstermektedir.

Bu çalışmada kan verme deneyimi olan ve olmayan öğrencilerin özgecilik ölçeği toplam puanı ve bağışçılık boyutu puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktu. Bununla birlikte yardım etme boyut puanları arasında fark vardı. Hablemitoğlu'nun yapmış olduğu çalışmada da hem kan bağışında bulunan hem de bulunmayan öğretmenlerin genel olarak fedakârlık tutumlarının olumlu olduğu bildirilmektedir (Hablemitoğlu, 2010). Ölçeğin Türkçe geçerlilik ve güvenirlik çalışmasını yapan araştırmacı tarafından 'yardım etme' boyutunun daha çok günlük hayatta karşılaşılan türde davranışları kapsadığı ve otobüste yer verme, para bozma gibi pratik ve anlık davranışları işaret ettiği; bağışçılık boyutunun ise daha ziyade planlanmış ve kan bağışlamak gibi bedeli özgeci davranışta bulunan kişi için nispeten daha fazla olan davranışları işaret ettiğini vurgulanmaktadır (Tekes ve Hasta, 2015). Halbuki bizim çalışmamızda kan bağışı yapan öğrencilerin özgecilik ölçeği genel ve alt boyut puanlarının kan bağışı yapmayanlara göre yüksek olduğu saptanmakla birlikte kan bağışı yapan ve yapmayan öğrencilerin özgecilik ölçeğinin bağışçılık alt boyutu puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmadığı görüldü. Bu bulgu kan bağışının tamamen özgecil bir davranış olmadığını düşündürmektedir. Ferguson ve diğerleri de (2019) yapmış oldukları çalışmada ne kan ne de organ bağışının tamamen özgecil olmadığı, organ ve kan bağışını artıracak farklı müdahaleler gerektiğini vurgulamaktadırlar (Ferguson ve diğerleri, 2019).

Kan verme sayısına göre özgecilik ölçeği genel ve alt boyut puanları ve empatik eğilim ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmadı. Bununla birlikte öğrencilerin büyük bir kısmı (n=232) kan bağışi yapmaya istekli olduklarını (daha önce kan bağışi yapıp tekrar yapmak isteyen veya hiç kan bağışi yapmadığı halde yapmak isteyen) ifade etmişlerdir. Kan bağışi yapmaya istekli olan veya olmayan öğrencilerin empatik eğilim puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardı. Empatik eğilimi yüksek olan öğrencilerin kan bağışi yapmaya istekli oldukları bu nedenle empati eğilim becerisi artırıldığında bağış yapma isteğinin de artırılabilceği söylenebilir. Bununla birlikte öğrencilerin büyük bir kısmının kan bağışi yapmayı istediği halde bunun davranışa dönüşmediği dikkate alındığında, empatinin tek başına yeterli olmadığı, isteğin davranışa dönüştürülebilmesi için gerekli motivasyonu sağlayacak çalışmaların yapılmasının gerekliliği yadsınamaz. Gomes ve diğerlerinin (2019) yapmış olduğu çalışmada sadece yaşın kan bağışi ile ilişkili olduğu, hiçbir tutumun kan bağışi üzerinde önemli bir etkisi olmadığı rapor edilmektedir. Bu çalışmada kan bağışının yurttaşlık görevi olarak görülmesinin en önemli motivasyon kaynağı olduğu bildirilmektedir (Gomes ve diğerleri, 2019). Ferguson ve arkadaşları (2019) tarafından yazılı mesajlaşmalar yoluyla geri bildirim ve prososyal duygulara odaklanmanın hem kan hem de organ bağışi için etkili müdahaleler olabileceği raporlanmaktadır.

5. Sonuç ve Öneriler

Çalışmada öğrencilerin özgecilik ölçeğinden aldıkları puanların cinsiyet, sınıf, en uzun yaşanan yer ve medeni durum değişkenlerine göre farklılaşmazken yaş değişkenine göre farklılaştığı belirlendi. Empatik eğilim puanlarının ise sınıf, en uzun yaşanan yer ve medeni durum değişkenlerine göre farklılaşmadığı, cinsiyet değişkenine göre ise farklılık gösterdiği saptandı. Daha önce kan bağışi yapan ve yapmayan öğrenciler arasında empatik eğilim ve bağışıcılık boyutu puanları açısından farklılık yokken yardım etme boyutu puanlarının farklılaştığı belirlendi. Yapılan kan bağışi sayısı ve kan bağışi yapmaya istekli olma durumunun özgecilik puanını değiştirmedeği, kan bağışi yapmaya istekli olanların empatik eğilim puanlarının daha yüksek olduğu tespit edildi.

Öğrencilerin kan bağışi yapmaya istekli olmalarına rağmen kan bağışi yapmadıkları dikkate alındığında isteğin davranışa dönüştürülmesini ve bu kan bağışlarının sürekliliğini sağlayacak motivasyonel girişimlerin saptanabilmesi için araştırma yapılması gerektiği düşünülmektedir. Ayrıca bu çalışmanın örneklemini gönüllü kan bağışi ile ilgili olarak toplumu aydınlanma ve rol modeli olma görevi üstlenecek olan hemşirelik öğrencileri oluşturdu. Hem böyle bir misyonu olan hem de gönüllü kan bağışçıları olmaları beklenen bu öğrencilerin kan bağışi oranlarının düşüklüğü göz ardı edilmemelidir. Özellikle sağlık alanlarında öğrenim gören tüm öğrencilerin kan bağışi ile ilgili bilgi ve tutumlarının değerlendirilmesi gereklidir. Kan bağışi konusunda harekete geçmelerini sağlayan veya engelleyen faktörlerin çalışmalarla ortaya konması bağış sayısının artırılabilmesi için önemlidir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmanın tek bir üniversitenin öğrencileri ile yürütülmüş olması ve bu çalışmada Empatik Eğilim Ölçeği'nin Cronbach alfa değerinin 0.60'ın altında olması çalışmanın sınırlılıklarıdır.

Beyanlar

Bu çalışma 26-27 Mart 2019 tarihleri arasında yapılan Maltepe Üniversitesi Uluslararası Hemşirelik Öğrencileri Kongresi'nde sözel bildiri olarak sunulmuştur. Tez çalışmasından üretilmemiştir. Yazarlar herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemiştir. Çalışma için Maltepe Üniversitesi Etik Kurulu'ndan onay (17/01/2019 tarih ve 2019/01-04 nolu) ve çalışmanın yapılacağı kurumdan izin 43660838-605.01 sayılı) alınmıştır. Çalışmaya katılan öğrenciler bilgilendirilerek yazılı onamları alınmıştır. Ayrıca çalışmada Özgecilik Ölçeğinin kullanılabilmesi için Burcu Tekeş'ten yazılı izin alınmıştır. Yazar Katkıları; Fikir: SA, BT, AY, AÖ; Tasarım: SA, BT, AY, AÖ; Denetleme: SA, BT, AY, AÖ; Kaynaklar: SA, BT, AY, AÖ; Veri Toplama ve/veya işleme: SA, BT, AY, AÖ; Analiz ve/veya Yorum: SA; Literatür Taraması: SA, BT, AY, AÖ; Yazı Yazan: SA; Eleştirel inceleme: SA

Kaynaklar

- AlHejaili, W., Almalik, F., Albrahim, L., Alkhaldi, F., AlHejaili, A., & AlSayyari, A. (2018). Scores of awareness and altruism in organ transplantation among Saudi health colleges students-impact of gender, year of study, and field of specialization. *Saudi Journal of Kidney Diseases and Transplantation : An Official Publication of the Saudi Center for Organ Transplantation. Saudi J Kidney Dis Transpl*, 29(5), 1028–1034. <https://doi.org/10.4103/1319-2442.243947>
- Arapacı, P., & Özmen, D. (2014). Hemşirelik öğrencilerinin özgecilik ve empatik eğilim düzeyleri ve aralarındaki ilişki. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 11(3):51-57.
- Bani, M., & Strepparava, M.G. (2011). Motivation in Italian whole blood donors and the role of commitment, *Psychology, Health&Medicine*, 16(6), 641-649. <https://doi.org/10.1080/13548506.2011.569731>
- Dökmen, Ü. (1988). Empatinin yeni bir modele dayanılarak ölçülmesi ve psikodrama ile geliştirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 21(1), 155-190. https://doi.org/10.1501/egifak_0000000999
- Ekşi, H., Sayın, M., & Demir Çelebi, Ç. (2016). Üniversite öğrencilerinin özgecilik ve otantiklik seviyeleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 14(32), 79–102.
- Ferguson, E., Murray, C., & O'Carroll, R. E. (2019). Blood and organ donation: health impact, prevalence, correlates, and interventions. *Psychology and Health*, 34(9), 1073–1104. <https://doi.org/10.1080/08870446.2019.1603385>
- Gomes, M. J., Nogueira, A. J., Antão, C., & Teixeira, C. (2019). Motivations and attitudes towards the act of blood donation among undergraduate health science students. *Transfusion and Apheresis Science*, 58(2), 147–151. <https://doi.org/10.1016/j.transci.2018.12.018>
- Hablemitoğlu, P.Ş. (2010). Bir fedakâkarlık örneği olarak kan bağışı. *Aile ve Toplum*, 11(5), 67–78.
- İster, E. D., & Altınbaş, Y. (2016). Emphatic tendency and affecting factors in nursing students. *Asian Pacific Journal of Health Sciences*, 3(4), 306–312.

<https://doi.org/10.21276/apjhs.2016.3.4.49>

- Khalil, E.L. (2004). What is altruism? *Journal of Economic Psychology*, 25(1), 97–123. [https://doi.org/10.1016/S0167-4870\(03\)00075-8](https://doi.org/10.1016/S0167-4870(03)00075-8)
- Nunes, P., Williams, S., Sa, B., & Stevenson, K. (2011). A study of empathy decline in students from five health disciplines during their first year of training. *International Journal of Medical Education*, 2, 12–17. <https://doi.org/10.5116/ijme.4d47.ddb0>
- Oktar S. (2018). *Üniversite öğrencilerinin özgecilik, kişilik özellikleri ve sosyal problem çözme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Pedersen, R. (2008). Empathy: A wolf in sheep's clothing? *Medicine, Health Care and Philosophy*, 11(3), 325–335. <https://doi.org/10.1007/s11019-007-9104-0>
- Sojka, B. N., & Sojka, P. (2007). The blood donation experience: self-reported motives and obstacles for donating blood. *Vox Sanguinis*, 94(1), 56-63. <https://doi.org/10.1111/j.1423-0410.2007.00990.x>
- Steele, W. R., Schreiber, G. B., Guiltinan, A., Nass, C., Glynn, S.S., Wright, D.J., Kessler, D., Schlumpf, K.S., Tu, Y., Smith, J.W., & Garratty, G. (2008). The role of altruistic behavior, empathetic concern, and social responsibility motivation in blood donation behavior. *In Transfusion*, 48(1), 43-54. <https://doi.org/10.1111/j.1537-2995.2007.01481.x>
- Tekes, B., & Hasta, D. (2015). Altruism Scale: A study of reliability and validity. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 3(6), 55–75. <https://doi.org/10.7816/nesne-03-06-03>
- Torlak, Ö., & Tiltay, M.A. (2015). Yardım kurumlarına bağışın sosyal yönü :Özgeci ve bencil bağış motivasyonlarının gizli bağış üzerindeki etkisi. *Pazarlama Teorisi ve Uygulamaları Dergisi*, 1(1), 23–39.
- Turan, N., Kaya, H., Ozsaban, A., Özdemir Aydın, G., Özçelik, K., & Güneş, E. (2019). Investigation of the relationship between empathy and burnout levels of nursing students. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 27(2), 119–132. <https://doi.org/10.26650/fnjin404701>
- Türk Kızılayı Kan Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2019). Faaliyet-kitabı. Erişim adresi: <https://www.kanver.org/Upload/Dokuman/Dosya/2019-khgm-22-10-2020-76498015.pdf>
- Türk Kızılayı Kan Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2015). Faaliyet Kitabı. Erişim adresi: https://www.kanver.org/Upload/Dokuman/Dosya/21399856_kan_2015.pdf
- World Health Organization. (2017). Blood safety and availability. Erişim adresi: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/blood-safety-and-availability>.
- World Health Organization. (2018). World blood donor day. Erişim adresi: <https://www.who.int/campaigns/world-blood-donor-day/2018/event/en/>.

World Health Organization (2010). Towards 100% voluntary blood donation: a global framework for action. Erişim adresi: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK305663/?report=reader>

Yiğitbaş Ç., Deveci S.E., Açık Y., Ozan A.T., & Oğuzöncül A.F. (2013). Sağlık eğitimi alan bir grup öğrencinin empatik eğilim ve becerisi. *S.D.Ü Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4(3), 7-13.

Extended Abstract

Introduction and Purpose: While blood and blood product transfusion ensures the saving of millions of people every year, many countries face the difficulty of supplying sufficient blood. The supply of such important blood can only be provided by voluntary blood donors through regular donations. The World Health Organization (WHO) reports that 42% of the 117,4 million blood donations are collected from high-income countries with 16% of the world's population. Blood Services General Directorate indicates that Turkey needs 2.500.000 units of blood for 2015 while the donation was only 1.937.932 units. These data are the most important evidence that the number of voluntary blood donations in our country should be increased. For this reason, it is necessary to determine the factors affecting blood donation and to increase the motivation for donation. In some studies, it is reported that altruism and empathy skills motivate individuals to make blood donations, while in some studies it is reported that there is no effect on donation motivation. This study was carried out to determine whether the altruistic attitude and empathic tendency levels of the students differentiate their blood donation behavior. **Material and Methods:**This research was a descriptive study. The population of the research-consisted of 2nd, 3rd and 4th grade students studying at a private university School of Nursing. 258 students agreed to participate in the research. Most of the first year students were not included in the study because they were under the age of 18. Empathic Tendency Scale and Altruism Scale were used as data collection tools in the study. Descriptive data are given with n values, % values and continuous data are given with median and quartile. Since the distribution of data was not normal, Mann-Whitney U test and Kruskal Wallis H tests were used to compare the measurable data values. For the study, approval was received from the Ethics Committee of the University and necessary permission was received from the relevant local foundations. Students who participated in the study were informed and their written approval were obtained. **Results:** In the study, it was determined that the scores of the students from the altruism scale does not differ according to gender, class, longest living place and marital status variables. It was found that the scores of the students obtained from the empathic tendency scale does not differ according to the class, longest living and marital status variables, but differs according to the gender variable ($p \leq 0.001$). According to the study, only 27.8% (n: 74) of the students donated blood. In this study, there was no statistically significant difference between donor sub-dimension scores of students with and without blood donation experience. However, there was a difference between the sub-dimension scores of helping ($p: 0.02$). No statistically significant difference was found between altruism scale general and subdimension scores and empathic tendency scale scores by blood donation number. The empathic tendency scores of the students who planned / would like to donate blood for the first time or again were found to be higher than those who did not.**Conclusion:** It was determined that empathy and altruist attitude alone were not motivating factors for donating blood. Considering that the students does not donate blood despite their willingness, it is thought that researches should be conducted in order to

identify motivational initiatives that will ensure that the request is transformed into behavior and that these blood donations are sustained. In addition, the sample of this study was composed of nursing students who would assume the task of enlightenment and role models in relation to voluntary blood donation. The low donation rates of these students, who have both such a mission and are expected to become volunteer blood donors, should not be ignored. It is necessary to evaluate the knowledge and attitudes of all students, especially in the fields of health, regarding blood donation.